

# Nowe gatunki medialne i ich rola we współczesnej komunikacji<sup>1</sup>

## Neue mediale Textsorten und ihre Rolle in der gegenwärtigen Kommunikation

Die heutige Welt, die von den digitalen Medien dominiert wird, übt auch einen wesentlichen Einfluss auf die zwischenmenschliche Kommunikation aus. Die digitalisierte Welt bietet nämlich einem mehr Möglichkeiten als die analoge Welt. Diese fördern die Entstehung von neuen Formaten und neuen Textsorten, in denen die technischen Errungenschaften ihre Anwendung finden. Ob die in den digitalisierten Medien vorkommenden Formate als neue Textsorten oder nur als eine weitere Entwicklungsstufe der schon bekannten Textsorten angesehen werden können, gilt es im Beitrag zu überprüfen. Anhand der Publikation von Anna Hanus und Dorota Kaczmarek: „Sekretne życie gatunków. Komunikacja w przestrzeni medialnej – perspektywa germanistyczna“, die 2022 im Verlag ATUT erschienen ist, werden folgende Textsorte diskutiert: Online-Rezensionen der literarischen Werke, Blogs, Video-Tutorials, Kochportale und Wikipedia. Die von den Autorinnen des Werkes durchgeführte Analyse ist kontrastiv angelegt. Die Untersuchung betrifft die für die Textlinguistik relevante Frage nach dem ontologischen Status der erwähnten Formen. Anhand der umfangreichen Korpora werden die charakteristischen Merkmale der genannten Formate untersucht und vergleichend zusammengestellt. Die Analyse hat in jeder Hinsicht Modell- und Mustercharakter und die von den Autorinnen eingesetzte Methodik kann auch auf andere Textsorten und Korpora übertragen werden. Daher eignet sich die Publikation für Analysen im Bereich der Text-, Pragma- und Medienlinguistik.

**Schlüsselwörter:** mediale Textsorten, Kommunikation, mediale Welt, Online-Rezension, Blog, Kochportal, Video-Tutorial, Wikipedia

## New Media Genres and their Role in Contemporary Communication

Today's world, dominated by digital media, also exerts a significant influence on interpersonal communication. Indeed, the digitized world offers one more possibilities than the analog world. These encourage the emergence of new formats and new types of texts in which the technical achievements find their application. Whether the formats occurring in the digitalized media can be regarded as new text types or only as a further development stage of the already known text types is to be examined in the contribution. On the basis of the publication by Anna Hanus and Dorota Kaczmarek: "Sekretne życie gatunków. Komunikacja w przestrzeni medialnej – perspektywa germanistyczna", published by ATUT in 2022, the following types of texts are discussed: online reviews of literary works, blogs, video tutorials, cooking portals and Wikipedia. The analysis carried out by the authors of the work is contrastive. The investigation concerns the question of the ontological status of the mentioned forms, which is relevant for text linguistics. On the base of the extensive corpora, the characteristic features of the mentioned formats are investigated and comparatively compiled. The analysis has model and exemplary character in every respect, and the methodology employed by the authors can be applied to other

---

<sup>1</sup> HANUS, Anna i KACZMAREK, Dorota. *Sekretne życie gatunków. Komunikacja w przestrzeni medialnej – perspektywa germanistyczna*. Wrocław, Dresden: Atut – Neisse Verlag, 2022, 302 S.

text types and corpora. Therefore, the publication is suitable for analyses in the field of textlinguistics, pragmalinguistics and media linguistics.

**Keywords:** media genres, communication, media space, media world, online review, blog, cooking portal, video tutorial, Wikipedia

**Author:** Joanna Szczęk, University of Wrocław, Pl. Nankiera 15b, 50-140 Wrocław, Poland, e-mail: joanna.szczek@uwr.edu.pl

**Received:** 2.4.2023

**Accepted:** 28.04.2023

## 1. Uwagi wstępne

Stale i w ostatnim czasie niezwykle szybko rozwijająca się przestrzeń medialna nie pozostaje bez wpływu na praktyki komunikacyjne współczesnych użytkowników języka oraz na powstawanie nowych rodzajów tekstów, typowych dla mediów. Wpływ ten jest widoczny również w zmieniających się potrzebach użytkowników przestrzeni medialnej oraz ich wymaganiach dotyczących komunikatów, które się w niej pojawiają. Siłą rzeczy zjawiska te wpływają również na modyfikacje tekstów, które wynikają z potrzeby dostosowania ich do wymogów wspomnianej przestrzeni.

Próbie kompleksowego omówienia wybranych rodzajów tekstów w przestrzeni medialnej podjęły Anna Hanus i Dorota Kaczmarek w publikacji pt. „Sekretne życie gatunków. Komunikacja w przestrzeni medialnej – perspektywa germanistyczna”, która ukazała się w 2022 r. w wydawnictwie Atut i Neisse Verlag w serii wydawniczej „Wrocławskie studia z lingwistyki mediów”.

W niniejszym artykule zostaną omówione założenia wspomnianej publikacji na tle dotychczasowych badań w obszarze lingwistyki tekstu oraz wyników badań dot. rodzajów tekstów.

## 2. Założenia i cele

Jak wskazują Autorki we wstępie do pracy, ich zasadniczy cel to „znalezienie odpowiedzi na pytanie, czy [...] formom internetowym można przypisać określony status gatunkowy. [...]” (s. 12). Podstawę przedstawionych rozważań stanowią osiągnięcia i metodologia niemieckiej lingwistyki tekstu. Taka perspektywa pozwala na przybliżenie badaczom z polskojęzycznego kręgu kulturowego koncepcji i wyników badań badaczy niemieckojęzycznych<sup>2</sup>. Przedmiotem analizy zaś są formy internetowe, którym wstępnie nie jest przypisywany status rodzaju tekstu czy formatu medialnego lub formy komunikacyjnej. W oparciu o wybrany i zebrany materiał analityczny Autorki prezentują sposób dochodzenia do określonych wniosków w tym zakresie. Rozważania poprzedza rys teoretyczny, w którym dyskutowane są takie kategorie jak format i rodzaj tekstu.

We wstępie Autorki charakteryzują wskazane powyżej formy internetowe. Rozważania te otwiera charakterystyka terminu *format*, który pochodzi z obszaru badań

<sup>2</sup> Podobną próbę podejmują Czachur/Bilut-Hoplewicz/Smykała (2009a, 2009b).

form telewizyjnych. Na jego lingwistyczną charakterystykę składają się koncepcje Adamzik (2010) oraz Buchera, Gloninga i Lehnen (2010). W odniesieniu do badań Buchera, Gloninga i Lehnen (2010) Autorki wskazują na trzy poziomy formatu: 1) gatunki medialne, które mają funkcję nadrzędną i stanowią ramy do funkcjonowania gatunków, 2) formaty, które funkcjonują w ramach gatunków medialnych oraz 3) formy komunikacji i gatunki. Poziom, któremu najbardziej odpowiada termin *rodzaj tekstu* to *format*, który ma na celu ustabilizowanie porządku komunikacyjnego. Ze względu na właściwości słuszne wydaje się założenie, że to właśnie *format* powinien być przedmiotem rozważań w obszarze przestrzeni medialnej. Potwierdzają to szeroko charakteryzowane przez Autorki pracy cechy opisujące format oraz dyskusja nad terminem *rodzaj tekstu*. W tym kontekście cenne wydaje się zestawienie opracowane przez Autorki, w którym prezentują płaszczyzny makro, mezo i mikro w odniesieniu do komunikacji w internecie, a zwłaszcza propozycja autorska (s. 20), która na płaszczyźnie makro obejmuje multirodzaj tekstu oraz na płaszczyźnie mikro rodzaj tekstu rozumiany jako forma komunikacji.

Kolejne części pracy poświęcone są charakterystyce metodologii i metodyki badań. Autorki bardzo wyraźnie podkreślają kontrastywny charakter opracowania, co stanowi niewątpliwie wartość dodaną publikacji. Parametry, które są uwzględniane w analizie (s. 21), to: budowa i forma badanego rodzaju tekstu/formatu, relacja nadawczo-odbiorcza, rekonstrukcja konstytutywnych i charakterystycznych dla danego rodzaju tekstu działań językowych, język i właściwości stylistyczne właściwe danemu rodzajowi tekstu, wykładniki treściowe wskazujące na poruszane tematy oraz sposoby progresji tematycznej. Zaproponowany katalog poziomów analizy wydaje się optymalnie dostosowany do obszaru badawczego.

### 3. Analiza gatunków medialnych

Kolejne rozdziały pracy poświęcone są analizie wybranych gatunków medialnych. Są to recenzje online tekstów literackich (tzw. nieprofesjonalne recenzje), internetowe video tutoriale, blogi internetowe, portale kulinarne, Wikipedia. Każda część poświęcona określone formatowi zawiera ustalenia definicyjne, opis charakterystycznych cech oraz kontrastowną analizę materiału empirycznego.

#### 3.1. Recenzje online tekstów literackich

Autorki rozpoczynają swoje rozważania od ustępstw wstępnych, w których wskazują na znaczący wzrost popularności tego formatu, który wynika z dostępności i możliwości szybkiego przekazu. Dotyczy to recenzji online, które są sporządzane przez nieprofesjonalistów – krytyków-laików. W odniesieniu do rosnącej popularności tego rodzaju tekstu Autorki stawiają pytania badawcze dot. jego ewolucji oraz postępujących za tym ew. zmian we wzorcu gatunku. To również pytanie odnośnie powstania ew. nowego wariantu czy odmiany komunikacyjnej.

Próbie odpowiedzi na te pytania otwiera przegląd definicyjny, w którym Autorki koncentrują się również na zasadniczych czynnościach mowy przypisywanych temu rodzajowi tekstu. Są to INFORMOWANIE, WARTOŚCIOWANIE. Kolejne części poświęcone są dyskusji nad cechami gatunkowymi recenzji literackiej, wśród których Autorki w nawiązaniu do publikacji Stegerta (1997) wyróżniają tzw. własności konstytutywne i cechy fakultatywne. W oparciu o te rozważania poddane dyskusji zostają również cechy recenzji nieprofesjonalnych, które wg Steina (2008: 446) traktowane są jako warianty recenzji literackiej. Uzupełnieniem tych kwestii jest katalog działań mownych, które są realizowane w tym rodzaju tekstu. Należą do nich w ramach INFORMOWANIA: informowanie o treści, informowanie o własnych doświadczeniach wynikających z lektury książki, a w ramach WARTOŚCIOWANIA (OCENIANIA): ocenianie niewerbalne, ocenianie werbalne, w tym CHWALENIE lub KRYTYKOWANIE, POLECANIE i ODRADZANIE. Rozważania wstępne zwieńczone są egzemplaryczną analizą recenzji nieprofesjonalnych w oparciu o wspomniane powyżej cechy konstytutywne i fakultatywne. Materiał empiryczny zebrany został z najbardziej popularnych portali recenzujących literaturę w Niemczech i w Polsce, a dotyczy recenzji jednej i tej samej książki. Zaprojektowany model analizy umożliwi uzyskanie w optymalny sposób kompleksowego opisu analizowanego rodzaju tekstu. Autorki podsumowują je w tabeli 2, s. 56–57, w której zestawiają cechy konstytutywne, fakultatywne i charakterystyczne dla poszczególnych korpusów. Uzupełnieniem tabeli są obszerne wnioski dot. ewolucji analizowanego rodzaju tekstu.

### 3.2. Internetowe video tutoriale

Tutoriale video zamieszczane w internecie to kolejny format, któremu przyglądają się Autorki omawianej publikacji. Rozważania na ten temat otwiera pytanie, czy można je traktować jako instrukcje obsługi, poradniki, czy formy mieszane. Kolejne kwestie to, pytanie o to, czy tutoriale video to kolejny etap rozwoju poradników oraz czy stanowią one autonomiczny rodzaj tekstu, czy może należy je rozpatrywać w perspektywie ewolucji gatunkowej. Podstawę wspomnianych rozważań stanowi dyskusja dot. cech gatunkowych poradnika, wśród których kluczowa wydaje się czynność mowy DORADZANIE, które w kontekście analizowanego gatunku jest kompleksowym i kluczowym działaniem językowym.

Autorki rozpatrują pokrewieństwo tutoriali video z poradnikami i instrukcjami obsługi. W oparciu o katalog cech, które są dla tych gatunków charakterystyczne, omawiają kompleksowo cechy video tutoriali, wśród których wymieniają multimodalność, publiczny charakter, partycypację i interakcję oraz hybrydowość. W oparciu o typologię Richard/Philippi (2016) prezentują rodzaje tutoriali, wśród których odnaleźć można tutoriale protagonistyczne, przedmiotowe, animowane oraz ekranowe.

Analiza kontrastyczna dotyczy tutoriali o zbliżonej funkcjonalności i obejmuje tutoriale o charakterze instrukcji krok po kroku z wykorzystaniem materiału demonstracyjnego, tutoriale o charakterze instrukcji krok po kroku z wykorzystaniem

ekranu komputera oraz formy hybrydowe. Podsumowanie analizy to obszerna tabela 3, w której zebrano wyniki analizy dot. struktury i działań realizowanych w analizowanych tutorialach.

### 3.3. Blog internetowy

Kolejny format rozpatrywany przez Autorki to blog internetowy. Ten format jest analizowany jako rodzaj tekstu na styku trzech innych – pamiętnika, poradnika oraz prywatnej strony internetowej. Prezentowane ustalenia wstępne dot. historii tego rodzaju tekstu rzutują na postawione pytania badawcze. Dotyczą one definicji, ewolucji tago gatunku, działania językowego BLOGOWANIE oraz ew. cech charakterystycznych w perspektywie danej kultury językowej. Wspomniane powyżej gatunki pokrewne i ich cechy są omawiane w kolejnych częściach pracy. Autorki za każdym razem wskazują na cechy wspólne. Rozważania definicyjne kończy dyskusja na temat miejsca blogu w przestrzeni internetowych form komunikacji oraz BLOGOWANIA jako kompleksowego działania komunikacyjnego. W oparciu o publikację Klemma (2016) Autorki wskazują na następujące działania, które są typowe dla wspomnianej powyżej czynności: FILTROWANIE i EDYTOWANIE INFORMACJI, SPRAWDZANIE FAKTÓW, DOCIEKANIE, POTWIERDZANIE, UDZIELANIE WSKAZÓWEK, PORAD.

Rozważania teoretyczne uzupełnia analiza materiału empirycznego, którego jądro stanowią blogi podróżnicze oraz blogi popularnonaukowe. Podsumowanie analizy to obszerna tabela 4, w której zebrano wnioski kontrastywne dot. struktury i działań w analizowanym materiale.

### 3.4. Portale kulinarne

Kolejny format analizowany przez Autorki, to portal kulinarny, który z jednej strony wykazuje cechy klasycznego przepisu kulinarnego, z drugiej zaś, ze względu na swoją kompleksowość, może być traktowany jako rodzaj tekstu w przestrzeni medialnej. Pytania badawcze w odnieniu do tego formatu dotyczą podobnie ew. ewolucji przepisu kulinarnego, statusu portalu kulinarnego jako osobnego gatunku.

W kolejnych częściach pracy Autorki wskazują wzrost popularności tego rodzaju tekstu, który związany jest bezsprzecznie z rozwojem kulinarystyki i zainteresowaniem tą tematyką. To również obszerna dyskusja nad cechami charakterystycznymi dla portalu kulinarnego oraz działaniami komunikacyjnymi, które obejmują przede wszystkim OPISYWANIE.

Korpus badawczy tworzą wybrane podstrony portali kulinarnych dot. wybranego przepisu kulinarnego. W oparciu o materiał analityczny Autorki przeprowadzają analizę kontrastywną w świetle wskazanych powyżej parametrów. Wynik analizy to wyróżnienie dwóch podstawowych czynności INFORMOWANIE i OPISYWANIE oraz czynności wynikające z możliwości komunikacji elektronicznej – PREZENTOWANIE, WIZUALIZOWANIE, REKLAMOWANIE, LOKOWANIE PRODUKTU,

PRZEKONYWANIE, ARGUMENTOWANIE. Podsumowanie to kontrastywne zestawienie cech charakterystycznych dla omawianego formatu.

### 3.5. Wikipedia

Ostatni format, który jest przedmiotem rozważań Auterek, to Wikipedia, traktowana jako oryginalne zjawisko internetowe i współczesny rodzaj encyklopedii. Pytania badawcze dotyczą tutaj statusu tego fenomenu internetowego, a przede wszystkim wpływu formy przekazu na ewolucję gatunku. Analizę otwierają rozważania teoretyczne i uściślenia terminologiczne. Autorki zwracają uwagę na cechy wspólne dla Wikipedii i klasycznej encyklopedii. Koncentrują się przede wszystkim na dyskusji dot. statusu Wikipedii i formułują pytanie, czy należy tę formę rozpatrywać jako rodzaj encyklopedii online, czy jako dynamiczny hipertekst.

Analiza kontrastywna obejmuje strony hasłowe współczesnych znaczących osobistości, ważnych dla obu kultur językowych – Marcela Reich-Ranickiego, Güntera Grassa oraz Ryszarda Kapuścińskiego. Autorki wskazują tu na strukturę stron hasłowych, analizują działania komunikacyjne, wśród których odależyć można przede wszystkim INFORMOWANIE, OBJAŚNIANIE, OPISYWANIE. Rozważania te zamyka kolejne zestawienie tabelaryczne cech właściwych omawianemu formatowi.

## 4. Wnioski

Publikacja Anny Hanus i Doroty Kaczmarek to bardzo cenne studium z zakresu lingwistyki tekstu, pragmalingwistyki i lingwistyki mediów. To pierwsze tak kompleksowe opracowanie tego typu, dotyczące formatów internetowych. Zaproponowany każdorazowo model analizy jest wzorcowy i może być stosowany również w analizach innych rodzajów tekstów. Anonsowane we wstępie pytania badawcze i cele zostały przez Autorki w pełni osiągnięte. Wybrane do analizy formaty mają również charakter modelowy. Uzyskane wnioski są bardzo wartościowe poznawczo, a na ich podstawie można formułować określone implikacje nie tylko dla wskazanych powyżej subdyscyplin językoznawczych, ale również implikacje dla dydaktyki. Omawiana pozycja jest zatem obowiązkową lekturą nie tylko dla językoznawców, którzy prowadzą badania we wskazanych powyżej obszarach, ale dla każdego, kto jest zainteresowany prezentowaną tematyką. „Sekretne życie gatunków” to bardzo wartościowa publikacja, swoiste kompendium wiedzy teoretycznej, metodycznej, w którym autorki przy użyciu instrumentarium badawczego odsłaniają sekrety omawianych gatunków.

## Wykaz literatury

ADAMZIK, Kirsten. „Texte im Kulturvergleich. Überlegungen zum Problemfeld in Zeiten von Globalisierung und gesellschaftlicher Parzellierung.“ *MedienTextKultur. Linguistische Beiträge zur kontrastiven Medienanalyse*. Red. Martin, Luginbühl i Stefan Hauser. Landau: Verlag Empirische Pädagogik. 17–41. Print.

- BUCHER, Hans-Jürgen, Thomas GLONING i Katrin LEHNEN. „Medienformate: Ausdifferenzierung und Konvergenz – zum Zusammenhang von Medienwandel und Formatwandel.“ *Neue Medien – neue Formate: Ausdifferenzierung und Konvergenz in der Medienkommunikation*. Red. Hans-Jürgen Bucher, Thomas Gloning i Katrin Lehnen. Frankfurt am Main: Campus Verlag, 2010. 9–38. Print.
- CZACHUR, Waldemar, Zofia BILUT-HOMPLEWICZ i Marta SMYKAŁA. *Lingwistyka tekstu w Polsce i w Niemczech. Pojęcia, problemy, perspektywy*. Wrocław: Oficyna Wydawnicza ATUT, 2009a. Print
- CZACHUR, Waldemar, Zofia BILUT-HOMPLEWICZ i Marta SMYKAŁA. *Lingwistyka tekstu w Niemczech. Pojęcia, problemy, perspektywy*. Wrocław: Oficyna Wydawnicza ATUT, 2009b. Print.
- RICHARD, Birgit i Birte PHILIPPI. „Tutorials Tutorials, Let’s play und Erklärfilme auf YouTube: Das Internet als neuartiger Bildungsraum.“ *Kritische Bildungsforschung. Standortbestimmungen und Gegenstandsfelder*, 2016, 180–190. Print.
- STEGERT, Gernot (1997): „Die Rezension: Zur Beschreibung einer komplexen Textsorte.“ *Beiträge zur Fremdsprachenvermittlung* 31, 1997, 89–110. Print.
- STEIN, Stephan. „Intermedialer Textsortenvergleich.“ *Kontrastive Medienlinguistik*. Red. Heinz-Helmut Lüger i Hartmut E. H. Lenk. Landau: Verlag Empirische Pädagogik, 2008, 425–450. Print.

#### ZITIERNACHWEIS:

- SZCZEK, Joanna. „Nowe gatunki medialne i ich rola we współczesnej komunikacji”, *Linguistische Treffen in Wrocław* 23, 2023 (I): 383–389. DOI: 10.23817/lingtreff.23-25.